

## Перші дні Великої Вітчизняної війни \*

Док. № 32

Оперзведення штабу Південно-Західного фронту  
№ 09 від 26 червня 1941 р.

на 20.00

5, 6, 26 армії ведуть запеклі бої з переважаючими силами противника. 12 армія втримує держкордон на ділянці фронту, де противник не проявляє великої активності.

На кінець 26.6. війська 5, 6 і 26 армій під тиском великих мехз'єднань противника (головним чином у напрямках: Володимир-Волинський — Луцьк; Сокаль — Броди; Ярослав — Львів) і під впливом авіації відтиснуті на лінію: Ковель — Луцьк — Броди — Жулків — Рава-Руська — Грудек Ягельонський — Загурже (10 км на північ, схід від Самбора) — Перемишль.

1. 5 армія (15, 27 ск і 22 мк), прикриваючи Ковельсько — Луцький напрям, на кінець 26.6. займає таке положення:

15 ск — за рішенням командуючого армії з боями відійшов на лінію: Мизово — Шайно — Городелець — Голоби.

27 ск — відходить на рубіж р. Стир.

Два полки 87 сд залишилися оточеними у районі Устилуг.

3 124 сд, яка діє на лівому фланзі корпусу, зв'язку немає.

22 мк і 135 сд відійшли на рубіж р. Стир у район Луцька.

19 мк, який вийшов у район на схід від Луцька, за рішенням командуючого армії. 9 мк вийшов у район Луцька, положення частин уточнюється.

Штарм 5 — ліс на північ від Руди Красної.

2. 6 армія (3 кд, 6 ск, 4 мк) веде тяжкі бої з переважаючими силами противника, що спрямовує свої основні зусилля на оточення 41 сд у районі Рави-Руської і на розвиток успіху в напрямку Мосьцьська — Грудек Ягельонський — Львів.

3 кд обороняє рубіж р. Болотня на фронті Селець — Гуйче, головними силами зосереджена у районі Добросина із завданням не допустити обходу у фланги і тил 41 сд.

6 ск

41 сд, втримуючи Раву-Руську, зазнає сильних атак з напрямку Верхрата.

97 сд обороняє фронт Курники, Велькополе.

159 сд розбита противником, рештки її обороняються в стикі між 41 і 97 сд.

4 мк (без одного мсп) о 12.00 26.6. висувався з району лісу Стажиська в напрямку Сондової Вишні із завданням атакувати мехчастини противника, що підходили до Сондової Вишні із заходу. 8 мсп прикриває Грудек Ягельонський.

3. Рухома група ПЗФ — 8 і 15 мк — мала завдання при підтримці ВПС зранку 26.6. атакувати з районів Броди і Топорув головне угруповання мехвійськ противника (майже 2—3 тд і 1 мд) та ліквідувати прорив фронту на ділянці Сокаль — Кристинополь.

\* Продовження. Початок див.: УІЖ.—1991.—№№ 5, 6.

8 мк о 9.00 26.6. нерішуче атакував мехчастини противника з району Броди в напрямку м. Берестечка й, не маючи достатньої підтримки авіацією і з боку сусіда зліва, 15 мк зупинений противником у вихідному для атаки районі.

15 мк діє також нерішуче, не виконав наказу на атаку. На 9.00 26.6.— початок атаки мехкорпусів — ще не був зосереджений у вихідному районі.

3. 26 армія веде на своєму правому фланзі завязі бої з переважними силами противника. Противник ввів механізовані частини на північ від Перемишля в напрямку Львова.

До кінця 26.6. 26 армія вела бої на фронті Загурже — Крукенице — Балице — Медика — Перемишль — Ольшани і далі по держкордону.

4. 12 армія успішно відбиває спроби противника перейти на окремих ділянках фронту в атаку, міцно втримує держкордон на всьому протязі.

5. Резерви фронту — 31, 36, 37 ск, 24 і 5 мк.

31 ск — до кінця 26.6. на рубежі р. Стир.

200 сд — вийшла у район Гулевиче.

195 сд на 9.00 26.6. зосереджена у районі Степань.

193 сд — на марші в Луцьк.

Кап — без тракторів, залишений у Коростені для відмобілізування.

Корпус зазнає атаки авіацією противника.

Частини 31 ск мають загалом:  $\frac{1}{2}$  бк боеприпасів, 1 дачу продфуражу і зовсім не мають пального.

36 ск вийшов на рубіж для оборони: Тарговиця — Дубно — Кременець. З-за неорганізованості, поганої зібраності й недостатньої забезпеченості артснарядями в бою з противником у районі Дубно частини показали низьку боєздатність.

14 кд (5 кк), яка вийшла на рубіж р. Іква, протягом дня успішно відбивала атаки противника на Кременець.

37 ск, продовжуючи обороняти 141 і 139 сд рубіж Нов. Почаюв — Тологури, має 80 сд, зосереджену у Тарнополі. У другій половині дня 26.6. частини 41 сд успішно відбили атаку 150—200 танків на Нов. Почаюв.

24 мк, здійснюючи марш у район зосередження, до кінця 26.6. досяг районів:

216 мсд — Антоніни—Кульчини.

45 тд — Чорний Острів — Войтівці.

49 тд — Кривачинці—Бакиївка.

Частини корпусу гостро потребують автомашин, здійснюють марш в пішому строю.

На марші частини зазнають атак авіації противника.

5 мк закінчує зосередження в районах:

109 мд — Оструг.

17 тд — Ізяславль.

57 тд — Шепетівка.

6. Великий некомплект у тракторах, бойових і транспортних машинах, а також недостатня забезпеченість ряду частин вогнеприпасами сильно знижує боєздатність військ, це стосується насамперед нових формувань стрілецьких й особливо мотомеханізованих військ.

Начальник штабу ПЗФ  
генерал-лейтенант Пуркаєв

Начальник оперативного відділу  
полковник  
Баграмян

**Док. № 33**

**Оперзведення штабу Південного фронту № 06/ОП**

26 червня 1941 р.  
20 год. 00 хв.

Перше — протягом ночі і дня 26.6 на всьому фронті противник активності не проявляв, за винятком району Скулени, де противник після полудня, одержавши підкріплення, знову перейшов у контратаку. Бій продовжується.

Нашими частинами і прикордонниками, за неперевіреними даними, у районі Кілія — Поуе форсовано р. Дунай (північний рукав), взято близько 500 чол. полонених. [На] решті фронту без змін.

Друге — 18 армія — положення без змін. Частини армії продовжують зосередження.

Третє — 9 армія — по всьому фронту артилерійська і кулеметна перестрілка. У районі Скулени йде бій з частинами противника, що перейшли в атаку. Частини армії разом з прикордонними частинами форсували р. Дунай у районі Кілія—Поуе. На решті фронту армії без змін.

Четверте — погода світла, суха. Стан шляхів задовільний.

Наштапівдфронту (Шяшенів)  
Заст. нач. опервідділу (Лямін)

ЦАМО СРСР, ф. 228, оп. 754, спр. 76, арк. 121. Оригінал.

**Док. № 34**

**Оперзведення штабу Південно-Західного фронту  
№ 010 від 27 червня 1941 р. на 24.00**

1. 5 армія — даних про становище частин 5 армії немає.

2. 6 армія, продовжуючи вперто обороняти зайняті рубежі на своїх флангах, центром відійшла в напрямку Крехова.

Один сп 159 сд, 60 кп 3 кд обороняють рубіж Селець—Пшистеня—Любеля.

41 сд відійшла на рубіж Бєсяди — Добросин — Кунин.

3 кд обороняє фронт Бжезина — Добросин.

97 сд, 8, 202 мсп займають попередній рубіж на фронті Стажиська — Любень Велькі, один мсп 81 мсд — Львів.

31 тд 4 мк зосередилася в районі Ставчани.

8 мк, який мав завдання до кінця дня 27.6. оволодіти Дубно, о 9.00 розпочав контраступ з району Радзивілув у напрямку Дубно. О 11.30 передовий загін пройшов Ситно, не маючи зіткнення з противником. 15 мк приводив себе в порядок у районі Топорув і готується до атаки в напрямку Берестечка.

3. 14 кд 5 кк відбила атаки противника і займає рубіж по р. Іква у районі Кременця.

**36 ск**

228 сд відійшла після бою з мотомехчастинами противника в напрямку лісу на схід від Млинова.

140 сд після бою з мехчастинами привела себе в порядок і займає рубіж Тростянець — Студзянка.

146 сд спільно з 14 кд відбила атаку танків і піхоти, займає рубіж Студзянка — Кременець.

26 армія — положення без змін.

12 армія — відповідно до наказу № 0016 13 ск своїм правим флангом відходить на новий рубіж Дрогобич — Борислав — Тухля — Славська. Частини 31, 37, 49 ск займають попереднє положення.

24 мк рухається до фронту, до кінця дня виходить у район Базалія, Олександрія. 5 мк займає попереднє положення.

З 27.6. 17 ск і 16 мк згідно з шифртелеграмою НКО № ОП/0021 передані в розпорядження 18 армії.

Заст. начальника штабу Південно-Західного фронту  
полковник Баграмян

ЦАМО СРСР, ф. 229, оп. 161, спр. 112, арк. 42—43. Оригінал.

### Док. № 35

**Бововий наказ штабу Південного фронту командуючим 18 і 9 арміями, командирі 55-го стрілецького корпусу**

27 червня 1941 р.  
5 год. 30 хв.

Перше — лівофлангові частини Південно-Західного фронту відходять у ніч на 27.6. на р. Стрий, лівий фланг — Стрий — Долина — Вишків.

Друге — командарму 18 втримувати зайнятий рубіж, бити противника між р. Дністер і держкордоном. УР'и привести в бойову готовність і, спираючись на них, в разі наступу переважаючих сил, щоб то не стало втримувати зайняте положення. 169 сд підпорядковує Вам.

Третє — командарму 9 продовжувати втримувати зайнятий рубіж. Привести УР'и в бойову готовність. Випадок наступу переважаючих сил пр-ка бити його між держкордоном і р. Дністер, 2 мк мати на Вашому правому фланзі. 116 сд, яка підпорядкована Вам, зосередити в районі Березівка — Жовтень—Благоеве.

Четверте — 55 ск, без 169 сд, бути готовим до оборони УР'ів.

П'яте — кордон між арміями — Умань — Вапнярка — Ямполь — Пашкани. Всі для 9 армії.

Шосте — повідомлення через кожні 3 год. Вислати літаком [у] Вінницю делегатів.

Командуючий Південним фронтом  
генерал армії (Тюленев)

Член Військової Ради  
армійський комісар I рангу (Запорожець)

Начальник штабу фронту  
генерал-майор (Шишенін).

ЦАМО СРСР, ф. 228, оп. 754, спр. 76, арк. 134—134 зв. Оригінал.

**Док. № 36**

**Донесення коменданта Новоград-Волинського укріпленого району командуючому Південно-Західним фронтом**

28 червня 1941 р.  
19 год. 20 хв.

Новоград-Волинський укріпрайон приведений [в] бойову готовність. Не вистачає кулеметів, відсутні зенітні засоби, немає польової хімапаратури, використав несправні танки як ПТО, також гармати піхчастин. Залучено до роботи місцеве населення.

Необхідна польова хімапаратура, дві — три дивізії, польова артилерія, танки — заповнити розрив між Н.-Волинським [і] Коростенським укріпленими районами.

Прошу вказівок [про] зрив мосту через р. Случ.

Комендант Н.-Волинського укріпленого району  
підполковник Михайлов

ЦАМО СРСР, ф. 131, оп. 178442 сс, спр. 1, арк. 468. Оригінал.

**Док. № 37**

**Оперзведення штабу Південного фронту № 010/ОП**

28 червня 1941 р.  
20 год. 00 хв.

Перше — [на] всьому фронті ведеться зрідка артилерійська і кулеметна перестрілка.

Друге — 18 А, міцно обороняючи кордон, успішно відбила всі атаки пр-ка, що мали розвідувальний характер. Частини армії вранці 28.6. займають попереднє положення. Штарм 18 — роща 10 км на півн. схід від Кам'янця-Подільського.

Третє — 9 А займає попереднє положення. Скулени втримуються пр-ком.

Наштапівдфронту  
генерал-майор (Шившенін)  
Начальник опервідділу  
генерал-майор (Воробйов)

ЦАМО СРСР, ф. 229, оп. 754, спр. 76, арк. 227. Оригінал.

**Док. № 38**

**Донесення про бойові дії ВПС ПЗФ за 28.6.41 р.**

Протягом дня 28.6.41 ВПС ПЗФ головним чином діяли по механізованих частинах противника, зосереджених у районі Оструг — Мизоч — Варковичі.

Незважаючи на те, що в цьому районі знаходилися великі мотомехчастини противника, вони були настільки вдало замасковані і для того, щоб їх виявити, льотному складу довелося літати на брючих польотах.

Всього здійснено в цей район понад 400 літако-вильотів. Втрати: 5 літаків у повітряному бою.

Авіація противника протягом дня в зазначеному районі діяла неінтенсивно.

У зв'язку з тим, що мехчастини противника були зосереджені на невеликій ділянці, вони зазнали великих втрат.

Кількість бойових справних літаків на 28.6.41 р.: бомбардувальників — 308, винищувачів — 245.

Начальник штабу ВПС ПЗФ  
генерал-майор авіації Ласкін

ЦАМО СРСР, ф. 229, оп. 161, спр. 150, арк. 3. Оригінал.

### Док. № 39

**Бойове донесення командира 8 механізованого корпусу командуючому військами Південно-Західного фронту**

28 червня 1941 р.  
14 год. 05 хв.

Положення частин тяжке, прошу підтримати авіацією на 28.6. Частини пр-ка знаходяться [на] шляху Верба—Дубно. Танки, що вийшли у район Дубно, відрізані від 7 дивізії, яке положення — невідомо. Сильно бомбить авіація. 7 дивізія зазнала великих втрат.

Командир 8 мк  
генерал-лейтенант Рябишев

ЦАМО СРСР, ф. 229, оп. 164, спр. 1, арк. 222. Оригінал.

### Док. № 40

**Коротка доповідь штабу Південно-Західного фронту про обстановку на фронті за станом на 22.00 28 червня 1941 р.**

28 червня основні зусилля військ Південно-Західного фронту були спрямовані для оточення й знищення мехгрупи противника, що оперувала у районі Острога.

#### 5 армія

Положення армії залишається нез'ясованим. Досі відомо лише таке: 193 і 200 сд 31 ск вийшли на р. Стохід і р. Стир, в райони Бобовиче (200 сд) та Рожище, Ківерце (193 сд). 124 і 135 сд, 215 мд (очевидно, залишки) й 131 мд після бою у Луцьку з частинами німців, які прорвалися на схід (27.6.) можливо відійшли в ліси району Ківерце. Стан цих частин і план їх дій залишаються для штабу фронту нез'ясованими.

За одержаними сьогодні ввечері даними, комдив Подлас прибув [у] Ківерці.

19 мк з частинами 228 сд під командуванням Фекленка, даючи вперту відсіч наступу переважаючих сил противника, втримує зайняті підступи до Рівно. Абсолютно не встановлено положення частин 15 ск, які відходять у Ковельському напрямку.

Штарм 5 за весь день 27.6. надіслав у штаб ПЗФ лише одну радіограму і то про дозвіл на перехід штарму з Клевань на КП Погорелувка.

Делегат штабу ПЗФ, який вилетів вранці 28.6 у район розміщення 5 армії, ще й досі не повернувся.

### **Обстановка на Дубно — Острозькому напрямку**

Мехгрупа противника, що прорвалася через Дубно на Оструг, зупинена частинами групи Лукіна на р. Горинь у Оструг. Протягом минулого дня ВПС фронту послідовними нальотами піддали мехгрупу противника жорсткому бомбометанню.

З метою розгрому цієї групи 8 мк ще зранку 27.6. був направлений з Бродів на Дубно із завданням завдати удару в тил противника. За даними на 14.00 28.6., 8 мк займає Дубно, має в свою чергу відчутні втрати від авіації противника (7 мотодивізія).

Корпус відчуває велику потребу у запасних частинах. Становище корпусу ускладнюється ще й тим, що в районі Дубно у другій половині дня із заходу підійшла нова група танків (близько 200).

36,37 ск, 15 мк, 14 кд — з метою забезпечення дій 8 мк у районі Дубно й полегшення положення правого флангу 6 армії перейшли з фронту вин. Дубно — Кременець — Золочів на північний захід. Наступ розвивається досить повільно і суттєвих результатів за 28.6. ще не дано.

#### **6 армія**

З метою створення стійкого положення частини армії у ніч на 28.6. відведені [на] фронт Кам'янка Струмилова—Жулків—Янув — Грудек Ягельонський.

Противник проявляє активність піхотою і мехчастинами вздовж шосе Яворів — Львів.

4 мк зосереджений на південний захід від Львова.

#### **26 і 12 армії**

Відхід частин 26 і 12 А у ніч на 28.6. на новий рубіж Любень Велькі — Дрогобич — Борислав — Тухля і далі вздовж держкордону був здійснений без належної дії з боку противника. Війська цих армій зайняли нові рубежі і закріплюються.

На випадок прориву великих мехз'єднань противника з району Оструг в південному напрямку створюється протитанковий заслін на рубежі Ст.—Костянтинів — Кузьмін — Базалія — Вишневець НВ.

До складу заслону включені 199 сд, 24 мк, 2, 3 і 4 птабр. Повністю намічений рубіж буде зайнятий до кінця 29.6.

#### **Резерви фронту:**

80 сд — Тарнополь.

Упр. 49 ск і 190 сд — Чортків.

197 сд — Гусятин.

509 і 533 зап. 4 дивізії ППО — закінчують зосередження [у] Тарнополі.

#### **Висновки:**

1. Загалом ПЗФ відчуває себе ще досить міцним для ведення дальшої боротьби.

2. Найбільшу небезпеку для ПЗФ становить мехгрупа противника, що діє в районі Оструг.

3. Нез'ясованість обстановки на правому фланзі ускладнює загальне несприятливе положення на правому крилі фронту.

Начальник штабу ПЗФ  
генерал-лейтенант Пуркаєв

ЦАМО СРСР, ф. 229, оп. 161, спр. 112, арк. 48—50. Оригінал.

**Док. № 41**

**Політдонесення Управління політпропаганди Південно-Західного фронту начальника Головного управління політпропаганди Червоної Армії**

28 червня 1941 р.

На всій протяжності Південно-Західного фронту відбуваються жорстокі бої з участю всіх родів військ. У ряді місць частини фронту контратаками відбивають наступ противника з великими для нього втратами.

На фронті 12-ї армії неодноразові спроби противника вторгнутися на нашу територію рішучими діями частин відбиті.

У напрямку Львів — Золочів — Броди — Ковель ведуться запеклі бої. В напрямку Рівного внаслідок неорганізованості 36 ск, який відходить дрібними групами на схід, прорвалася група танків противника. Наша авіація й артилерія з цією групою веде бій.

Обидві сторони мають великі втрати.

В загрожуємих районах проводиться евакуація найважливішого устаткування з підприємств.

Багато бійців і командирів частин фронту проявляють виняткову мужність і героїзм.

Молодший лейтенант 8 УР тов. Данін, знаходячись в доті зі своїм гарнізоном в оточенні, протягом двох діб відбиває натиск в багато разів переважаючих сил противника. Коли закінчилися боєприпаси, т. Данін і мол. сержант Меркулов (решта бійців гарнізону була перебита) відкрили ДВТ і кинулися в рукопашний бій з противником. Скориставшись розгубленістю противника, обидва вийшли з оточення й почали відходити до своїх частин. При відході тов. Меркулова було вбито, а Данін благополучно досяг наступного спорудження іншого гарнізону ДВТ. Веде бій...

Пілот-комуніст — мол. лейтенант 62 шп (штурмовий полк) т. Тихомиров вилетів назустріч ворожому літаку «мессершмітт-109» і, визначивши, що його машина володіє меншою швидкістю, вдарив у лоб ворожого літака і протаранив його. Обидва літаки загорілися в повітрі. Тов. Тихомиров загинув смертю хоробрих.

На всій ділянці фронту проходить відмобілізування частин. Приписний склад великими групами прибуває в усі частини.

Частини 2-го ешелону одночасно з формуванням розгортають навчання відповідно до бойової готовності...

Заст. начальника УПП ПЗФ  
полковий комісар Зинів'єв

ЦАМО СРСР, ф. 229, оп. 213, спр. 12, арк. 1—6. Оригінал.

Док. № 42

**Наказ Ставки Верховного командування командуючому військами Південно-Західного фронту \***

29 червня 1941 р.  
00 год. 55 хв.

За наказом Ставки літаком дати наказ частинам 87 сд в Устилуг, залишити техніку, закопуючи (у) землю. З ручною зброєю пробиватися лісом на Ковель.

Начальник Генерального штабу  
генерал армії Жуков

ЦАМО СРСР, ф. 229, оп. 164, спр. 1, арк. 234. Оригінал.

\* На документі є резолюції: «НШ. До виконання. негайно дайте вказівку про підготовку літаків. 29.6.41. Кирпонос». «Т. Баграмян. Розпорядження надіслати сьогодні не пізніше 9 год. 5.00 29.6 Пуркаєв».

«ОП. Аналогічне розпорядження дайте УРОВським частинам Рава-Руського Ур'а. 5.00 29.6. Пуркаєв».

Док № 43

**Бойове донесення штабу Південно-Західного фронту № 05 від 29 червня 1941 р. на 20.00**

1. 5 армія протягом 28.6, зазнавши великих втрат, відійшла за р. Стир і до кінця 29.6.41 р. обороняє західний берег р. Стир та р. Горинь на фронті:

- 31 ск — Колки — Сокуль.
- 27 ск — вин. Колки — Серники.
- 215, 131 мд — Єзерко — Романівка.
- 9 мк — Хорлупи — Олика.
- 19 мк — Тучин — Гоща.
- 124 сд — Симонув — Милятен.
- 36 ск перейшов до оборони на фронті.
- 228 сд — Липа — Семидуби.
- 140 сд — Градки — Судобиче.
- 146 сд — Студзянка — Сапонув.
- 14 кд — Бережце — Дунаюв.

Штарм 5 — Костопіль.

Противник намагається розвинути успіх у напрямках: Володимир-Волинський — Рівне і Сокаль — Дубно — Оструг.

2. 6 армія відійшла на рубіж Кам'янка Струмилова — Жулків — Грудек Ягельонський. Противник протягом 28.6 посилено обстрілював артвогнем і бомбив Львів, його околиці й бойові порядки військ.

Фронт Кам'янка Струмилова — Жулків прикриває 3 кд з 491 сп, 159 сд.

41 сд з частинами 159 сд — Жулків.

97 сд на схід від Янова, на підступах (до) Львова 81 мд — Грудек Ягельонський.

81 мд — Грудек Ягельонський.

4 мк — виведений (у) ліс на схід від Львова. Штарм 6 — Ременце.

37 ск перейшов до оборони на фронті Нов. Почаюв — Подгорце — Жидув.

8 мк

34 тд веде бій на західному березі річки Іква у Дубно.

7 сд і частина 12 тд знаходяться (в) Суходолі.

5 кк (14 кд і упр. 5 кк) обороняється на рубежі Кременець — Дунаюв.

15 мк веде бої на фронті Станіславчик — Лопатин — Попонична.  
3. 26 армія (8 ск)

173 сд — займає рубіж Грудек Ягельоньський—Чуловице.

99 сд на рубежі вин. Чуловице.

72 гсд—на рубежі Волоша—Урож.

Штрам 26—Миколаїв.

Начальник оперативного відділу штабу Південно-Західного фронту  
полковник Баграмян  
ЦАМО СРСР, ф. 229, оп. 161, спр. 112, арк. 52—54. Оригінал.

(Далі буде)

## Поранення і смерть М. Ф. Ватутіна

17 квітня 1944 р. Київ сумував. Десятки тисяч киян зібралися в районі площі III Інтернаціоналу (нині — Михайлівська площа) на траурний мітинг, щоб віддати останню шану людині, під проводом якої радянські війська визволили їхнє рідне місто від фашистських окупантів. Столиця України прощалася з генералом армії М. Ф. Ватутіним, командуючим військами 1-го Українського фронту, який після тяжкого поранення бандерівцями помер 15 квітня 1944 р.

У біографії М. Ф. Ватутіна багато сторінок було пов'язано з Україною, її столицею. У 1922 р. він закінчив Полтавську піхотну школу, у 1924 р.— Київське вище об'єднане військове училище. Після завершення навчання в Академії Генерального штабу РСЧА був призначений заст. нач. штабу Київського особливого військового округу, а потім — начальником штабу КОВО. На цій посаді доля звела його з Г. К. Жуковим, котрий у 1940 р. очолив війська округу. Генерал армії М. Ф. Ватутін був одним з найосвіченіших радянських воєначальників. Крім зазначених вище військових закладів, він навчався у Військовій академії ім. М. В. Фрунзе. У травні 1940 р. на XV з'їзді КП(б)У М. Ф. Ватутіна було обрано до складу Ревізійної комісії КП(б)У.

Велику Вітчизняну війну 1941—1945 рр. генерал-лейтенант М. Ф. Ватутін зустрів на посаді першого заступника начальника Генерального штабу РСЧА. Потім тимчасово очолював штаб головнокомандуючого військами Північно-Західного напрямку. Саме на той час припали невдачі й поразки Червоної Армії, змушений відхід радянських військ на схід під тиском переважаючих сил гітлерівського вермахту. М. Ф. Ватутін знову повернувся до Генштабу. Але він відчував, що його місце на фронті. У липні 1942 р., коли німецькі війська рвалися до Волги і на Північний Кавказ, виявив бажання очолити війська Воронежського фронту, які з великим напруженням відбивали атаки ворога. Його підтримав О. М. Василевський і Й. В. Сталін погодився.

Діяльність М. Ф. Ватутіна на посаді командуючого фронтом позитивно оцінювалася у Ставці ВГК і у жовтні 1942 р. його призначають командуючим військами новоствореного Південно-Західного фронту, якому судилося відіграти головну роль у наступальній операції Червоної Армії в районі Сталінграда. Битва на Волзі стала першою сходомкою М. Ф. Ватутіна на шляху до визнання його одним з видатних радянських воєначальників.

На початку 1943 р. війська Південно-Західного фронту вступили на Україну. Почалося визволення території республіки від фашистсь-